

Research paper
2 (2), 79-103, Winter, 2024

The Morphological Causative Verb in Iranian Languages and Dialects (Old Causer Affix in Some of the New Iranian Dialects)

Salman Khanjari¹

¹ Ph.D. Department of Ancient Iranian Languages, Research Institute of Linguistics, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran.
E-mail: s.khanjari@yahoo.com

Article Info

Article type:

Research article

Article history:

Received: 26 Nov. 2023

Accepted: 28 Jan. 2024

Keywords:

morphological causative,
Iranian dialects,
causative construction,
old causer affix

ABSTRACT

The present article deals with the Morphological causative verb by adding the present causer morpheme -ēn- to the present stem of the verb in Kurdish, Tati, Taleshi Zazaki, Awroman, and Baluchi dialects. Historically, this suffix was used in causative verb construction in the Middle Iranian period. In this article, we show that the causer suffix -ēn- (OIr. *aja-na-) which composes the causative present stem as Morpheme by adding to the Present stem in middle western Iranian has survived in Kurdish and Baluchi dialects as -ēn- and compose causative present stem by adding to the present stem of intransitive verb. The research data in this article has been gathered by interviews with the mentioned dialects' native Informants. Moreover, the author is an informant of one of the dialects, and some written sources have also been used. At first, data was extracted from written sources and dialogues of Informants and then analyzed. In this article, the origin of the Causer affix -ēn- in the studied dialects was determined, and it was also found that the old Causer affix -ēn- has survived in Kurdish and Baluchi dialects.

Cite this article: Khanjari, S. (2024). "The Morphological Causative Verb in Iranian Languages and Dialects (Old Causer Affix in Some of the New Iranian Dialects)". *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, 2 (2), 79-103.

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: [10.22034/jls.2024.140624.1065](https://doi.org/10.22034/jls.2024.140624.1065)

1. Introduction

The Iranian languages are divided into three periods based on linguistically: Old Iranian (from the beginning of writing to the 3rd and 4th centuries BC), Middle Iranian (from the 3rd and 4th centuries BC to the 8th and 9th centuries AD and a little after that) and New Iranian (from the 8th and 9th centuries until today) (Schmitt, 1989a: 26; Windfuhr, 2009: 5). The Middle Western Iranian languages are consisting of Middle Persian (south-western branch) and Parthian (north-western branch) (Skjærvø, 2009a: 196; Sundermann, 1989a: 106). This paper aims to analyze the morphological causative verb by adding the present causer Morpheme $-\bar{a}:n-$ to the present stem of the verb in Kurdish, Tati, Taleshi, Zazaki, Awroman, and Baluchi dialects. Historically, this suffix was used in Causative verb construction in the Middle Iranian period. In this article we show that the causer suffix $-\bar{a}:n-$ (OIr. *aja-na-) which composes causative present stem as morpheme by adding to present stem in middle western Iranian has survived in Kurdish and Baluchi dialects as $-\bar{a}:n-$ and compose causative present stem by adding to the present stem of intransitive verb. Based on this fact, the main question of this paper is: in which of the new Iranian dialects that have been investigated in this research, the ancient causer affix has been exactly survived?

2. A Brief note of previous works

According to the searches, no research had been done about the ancient causative affix $-\bar{a}:n-$ in new Iranian dialects. However, MacKenzie (1961) has referred to the causative construction in Kurdish dialects. Comrie (1983: 164) has considered the causative constructions into three types analytic causative, lexical causative, and morphological causative from the typology perspective. Shibatani & Pardeshi (2002) divided the causative constructions into three types analytic causative, lexical causative, and morphological causative. McCarus (2009) states that in the Kurdish language, the present causative stem is made by adding the suffix $-\bar{a}:n-$, and the past causative stem by adding the suffix $-an-$ to the present verb stem. Song (2013) by investigating the typology of causative constructions in 613 world languages offers a typology linear in which causative constructions have been divided into three types compact-type, and purposive-type, and argues that the morphological causative is compact-type. Badakhshan & Ghadami (2013) analyzed causative structures in Sorani Kurdish within the framework of the theory of valence. They concluded that causative constructions are among the valence-increasing processes that cause the type and number change of verb dependency in Sorani Kurdish sentences. Ahmadi Giviv & Anvari have referred to the morphological causative. Dabirmoghaddam (2004: 49) has considered the morphological causative construction by adding the suffix $-an-$ to the non-causative present tense in words such as *davandan/davanidan*, *xorandan/ xoranidan*. Zarei Fard & Rezaei (2012) have studied causative constructions in Persian in the combination of the morphology-based approach and Song's model (1996, 2001). by emphasizing the causer NP and the causee NP, they have drawn the semantic map of the causer NP (based on the animacy hierarchy). In addition, they studied the position of the causee NP in the Case hierarchy. The results of this study showed that the position of the causee NP in

the Case hierarchy is not always fixed and sometimes it has a flexible position. Rasekh Mahand & Izadifar (2012) investigated the three different categories of analytic causative, lexical causative, and morphological causative forms of causative construction in Tati and decided based on the findings of functional linguistics that being causative/non-causative is not a definite classification, but a continuum in which each verb finds its place according to the agent of the event and its being intentional or unintentional.

3. Research methodology

The research data in this article has been gathered by interviews with mentioned dialects native Informants and also some written sources have been used. At first, data was extracted from written sources and dialogues of Informants, and then it was analyzed by the author, who is also a native speaker of one of these dialects.

4. Theoretical framework

The morphological causative construction is made by adding affixes. This type of causative construction is generative and it is made by adding lexical construction elements to a non-causative verb (Comrie, 1983: 160; Shibatani & Pardeshi, 2002). This process, which is based on adding an affix, and a causative verb is made by adding a causative affix to the main verb, is called the Inflectional causative structure (Badakhshan & Ghadami, 2013: 30). Kemmer and Verhagen (1994: 118) write that in the morphological causative construction, the causer and the result both occur in a words consisting of two morphemes.

5. Conclusion

In this article, the origin of the Causer affix *-æ:n-* in some of the new Iranian dialects (Kurdish, Tati, Taleshi Zazaki, Awroman, and Baluchi dialects) was investigated, and overall, the results of this research show that the Old Causer affix *-æ:n-* has been exactly survived in Kurdish and Baluchi dialects.

سال دوم، دوره دوم، شماره دوم، شماره پیاپی چهارم، زمستان ۱۴۰۲، ص ۷۹-۱۰۳

فعل سببی ساختوازی در زبان‌ها و گویش‌های ایرانی

(حفظ وند سببی‌ساز باستانی در برخی گویش‌های نو ایرانی)

سلمان خنجری^۱

۱. دانش‌آموخته دکتری، گروه زبان‌های باستانی ایران، پژوهشکده زبان‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات

فرهنگی، تهران، ایران. s.khanj@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

در نوشتار حاضر ساخت سببی ساختوازی از طریق افزودن تک‌واژه‌های سببی‌ساز -ēn- به ستاک حال فعل در گویش‌های کردی، تالشی، تاتی، گورانی، زازاکی، اورامانی و بلوچی بررسی شده است، از نظر تاریخی در دوره میانه کاربرد این پسوند به صورت تک‌واژه در ساخت فعل سببی رواج داشت. در این مقاله مشخص شد که پسوند سببی‌ساز -ēn- (ایرانی باستان -a-na*) که به صورت تک‌واژه در زبان‌های ایرانی میانه غربی با افزوده شدن به ستاک حال تشکیل ماده سببی می‌داد، در کردی و بلوچی به شکل -ēn- محفوظ مانده است و از طریق پیوستن به ستاک حال فعل، تشکیل ستاک حال سببی می‌دهد. واژه‌هایی که با نشانه ستاره * مشخص شده‌اند، شکل‌های بازسازی شده و یا فرضی هستند. داده‌های تحقیق در این جستار، از روش مصاحبه با گویشوران بومی گویش‌های مورد نظر و شمّ زبانی نگارنده به‌عنوان گویشور بومی یکی از گویش‌های مذکور و منابع مکتوب گردآوری شده است. داده‌ها در ابتدا از منابع مکتوب و گفتار گویشوران استخراج و طبقه‌بندی شدند و سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در این نوشتار خاستگاه ماده سببی‌ساز -ēn- در گویش‌های مورد بررسی مشخص شد؛ همچنین، آشکار گردید که وند سببی‌ساز باستانی -ēn- در کردی و بلوچی عیناً محفوظ مانده است.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ وصول:

۵ آذر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۸ بهمن ۱۴۰۲

واژه‌های کلیدی:

سببی ساختوازی،

گویش‌های ایرانی،

ساخت سببی،

وند سببی‌ساز باستانی

استناد: خنجری، سلمان (۱۴۰۲). «فعل سببی ساختوازی در زبان‌ها و گویش‌های ایرانی (حفظ وند سببی‌ساز باستانی در برخی گویش‌های نو ایرانی)». پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد، ۲ (۲)، ۷۹-۱۰۳.

حقوق مؤلف: نویسندگان

ناشر: دانشگاه کردستان

DOI: 10.22034/jls.2024.140624.1065

۱. مقدمه

زبان‌های آریایی رایج در ایران و هند شاخه‌ای از خانواده بزرگ زبان‌های هندواروپایی را تشکیل می‌دهد (لهمان، ۱۹۹۲: ۶۸). زبان‌های ایرانی به سه دوره ایرانی باستان (از آغاز نگارش تا سده‌های ۳ و ۴ ق.م.)، ایرانی میانه (از سده‌های ۳ و ۴ ق.م. تا ۸ و ۹ م. و کمی بعد از آن) و ایرانی نو (از سده‌های ۸ و ۹ م. تاکنون) تقسیم می‌شوند (اشمیت، ۱۹۸۹ الف: ۲۶؛ ویندفور، ۲۰۰۹: ۵). فارسی میانه (شاخه جنوب‌غربی) و پارتی (شاخه شمال‌غربی)، زبان‌های ایرانی میانه غربی دوره میانه را تشکیل می‌دهند (شرو، ۲۰۰۹ ب: ۱۹۶؛ زوندرمان، ۱۹۸۹ الف: ۱۰۶). پسوند سببی ساز *-eje/o** در زبان‌های هندواروپایی، به شکل *-aja** در زبان‌های هندوایرانی تبدیل شده است. این پسوند در زبان‌های ایرانی باستان برای تشکیل ماده سببی ساختوازی^۶ با پیوستن به ریشه درجه قوی و معمولاً با ستاک ناگذر ساخته می‌شود: *-təfja* 'دواندن' (ماده سببی) از (ستاک مضارع) *-təfja* 'دویدن'. در گذر از ایرانی باستان به ایرانی میانه غربی، توالی *-aja-na* به تکواژ *-ən* تحول پیدا می‌کند. تکواژ *-ən* در ایرانی میانه غربی با پیوستن به ستاک حال فعل، تشکیل ماده سببی می‌دهد: *-raw-ən* 'روانه کردن'، *-ward-ən* 'گرداندن'. در گذر از دوره میانه به ایرانی نو، در برخی گویش‌های نو ایرانی صورت اصلی تکواژ *-ən* در ساخت ماده سببی حفظ شده است و با پیوستن به ستاک حال فعل، تشکیل ماده سببی می‌دهد، برای نمونه در کردی سنقر کلبایی^۷: *a-daw-en-ed* 'می‌دواند'. در فارسی نو تکواژ سببی ساز در سببی ساختوازی به صورت *-an/* و *-ani/* که در فارسی امروز کمتر معمول است، و *-un/* در کاربرد غیر رسمی و گفتار درآمده است و با پیوستن به ستاک حال فعل، ماده سببی می‌سازند: (دو-: دواندن/ دوانیدن)، (لرز-: لرزوندن). در واقع، تغییر واژه تکواژ سببی ساز به */a/* و *-u/* در گفتار رخ داده است.

^۱W. P. Lehmann^۲R. Schmitt^۳G. Windfuhr^۴P. O. Skjærvø^۵W. Sundermann^۶Morphological causative^۷. گویش کردی سنقر کلبایی (SongorKoljêe) جزء کردی شاخه جنوبی است (خنجری، ۱۳۸۷: ۹۳-۹۶).

در پژوهش حاضر نگارنده با بررسی وند سببی ساز^۱ باستانی و پی‌گیری آن در گویش‌های نو ایرانی در صدد دست یافتن به پاسخ این پرسش است که وند سببی ساز -en- باستانی، در کدام یک از گویش‌های نو ایرانی مورد بررسی در این پژوهش عیناً حفظ شده است؟ کاربرد این پژوهش در زبان‌شناسی تاریخی گامی اساسی در شناخت نکات مبهم زبان‌های ایرانی در گذر از باستان به دوره نو است.

۲. پیشینه پژوهش

با توجه به جستجوهای انجام شده در مورد سببی ساز -en- باستانی در گویش‌های نو پژوهشی انجام نشده است، اما در حوزه زبان‌شناسی در مورد ساخت‌های سببی^۲ پژوهش‌های زیادی در خارج و داخل کشور انجام شده است و با توجه به اشاراتی که در مورد ساخت سببی تکواژی در آن‌ها شده است، در اینجا بدان‌ها اشاره می‌شود. مکنزی^۳ (۱۹۶۱) به ساخت سببی در گویش‌های گردی نیز پرداخته است. کامری^۴ (۱۹۸۳: ۱۶۴) در بررسی ساخت‌های سببی، انواع ساخت‌های سببی را از دیدگاه رده‌شناسی به سه نوع تحلیلی،^۵ ساخت‌واژی و واژگانی^۶ ارائه می‌دهد. شیباتانی^۷ و پاردشی^۸ (۲۰۰۲) ساخت‌های سببی را از منظر نوع‌شناسی به سه دسته واژگانی، ساخت‌واژی و تحلیلی ارائه می‌دهند. مک کاروس^۹ (۲۰۰۹) نیز اشاره می‌کند که در کردی ماده حال سببی از طریق افزودن پسوند -en- و ماده گذشته سببی نیز با /-an-/ به ستاکِ حالِ فعل ساخته می‌شود. سونگ^{۱۰} (۲۰۱۳: ۲۱) با بررسی رده‌شناختی ساخت‌های سببی در ۶۱۳ زبان جهان یک انگاره رده‌شناختی ارائه داده است که در آن ساخت‌های سببی را به سه نوع فشرده^{۱۱} عطفی^{۱۲} و هدفدار^{۱۳} تقسیم کرده است و سببی‌های ساخت‌واژی در نوع فشرده جای می‌گیرند. بدخشان و قدمی (۱۳۹۲) در چارچوب نظریه ظرفیت به تجزیه و تحلیل ساخت‌های سببی در

¹Causer

²Causative constructions

³D. N. MacKenzie

⁴B. Comrie

⁵Analytic causative

⁶Lexical causative

⁷M. Shibatani

⁸P. Pardeshi

⁹E. McCarus

¹⁰J. J. Song

¹¹Compact-type

¹²And-type

¹³Purposive-type

زبان کردی سورانی پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که سببی‌سازی از جمله فرآیندهای افزایش ظرفیت است که باعث تغییر نوع و تعداد وابسته‌های فعل در جمله در زبان کردی سورانی می‌شود. احمدی گیوی و انوری (۱۳۸۳) به ساخت سببی با تمرکز بیش‌تر بر رویکرد ساختواژی پرداخته‌اند. دبیر مقدم (۱۳۸۴) تحقیق جامعی در خصوص ساخت‌های سببی انجام داده است، وی ساخت‌های سببی را بدین صورت تعریف می‌دهد که در آن شخصی، حادثه‌ای، یا پدیده‌ای که "سبب‌ساز"^۱ خوانده می‌شود، محرک و انگیزه‌ای می‌گردد تا شخص دیگری و یا شیئی که مسبب^۲ نامیده می‌شود، عملی را انجام دهد، پذیرای حالتی شود و یا در حالتی باقی بماند. دبیرمقدم (۱۳۸۴) ساخت‌های سببی در زبان فارسی را به دو گروه ساده و مرکب تقسیم می‌کند و سببی ساده را شامل سببی‌های 'ریشه‌ای'، 'تک‌واژی' و 'کمکی' می‌داند. دبیرمقدم (۱۳۸۴):

۴۹) ساخت سببی‌های تک‌واژی را از طریق پیوستنِ پسوند /an/ به ستاک حال غیر سببی می‌داند، و افعالی هم‌چون دویدن در برابر دواندن/دوانیدن، خوردن در برابر خوراندن/خورانیدن را نمونه‌هایی از ساخت‌های سببی تک‌واژی مثال می‌زند. زارعی فرد و رضایی (۱۳۹۰) با بررسی انواع ساخت‌های سببی از دیدگاه رده‌شناختی، با استفاده از انگاره ساختواژه-بنیاد و انگاره پیشنهادی سونگ و با تأکید بیش‌تر روی گروه اسمی سببی‌ساز و سببی‌پذیر به این نتیجه رسیده‌اند که گروه اسمی سببی‌پذیر در ساخت‌های سببی ساختواژی در سلسله مراتب حالت همیشه جایگاه ثابتی ندارد. راسخ‌مهند و ایزدی‌فر (۱۳۹۲) انواع ساخت سببی در زبان تاتی در سه گروه تحلیلی، ساخت‌واژی و واژگانی را بررسی کرده‌اند و با استفاده از استدلال‌های زبان‌شناسی نقش‌گرا نشان داده‌اند که سببی بودن یا نبودن در این زبان یک تقسیم‌بندی قطعی نیست، بلکه پیوستاری است که افعال بر اساس داشتن عاملِ بوجود آورندهٔ رویداد و عمدی بودن عمل فعل، بر روی این پیوستار قرار می‌گیرند. همان‌گونه که در بالا گفته شد در مورد سببی‌ساز -ēn- باستانی در گویش‌های نو پژوهشی انجام نشده است، با این حال پژوهش‌های یادشده به‌عنوان پیشینه با توجه به اشاراتی که در مورد ساخت سببی تکواژی در آن‌ها شده است، ارائه شدند.

در این جستار تلاش است با بررسی روند تحول وند سببی‌ساز باستانی در گذر از ایرانی باستان به دورهٔ میانه و دورهٔ نو در گویش‌های نو ایرانی، مشخص شود که در کدام‌یک از

^۱Causer

^۲Causer

فعلِ سببی ساختواژی در زبان‌ها و گویش‌های ایرانی...

گویش‌های نو ایرانی مورد بررسی در این پژوهش، وندِ سببی سازِ باستانی عیناً صورت اصلی خود را حفظ کرده است؟

۳. روش پژوهش

روش پژوهش به دو صورت اسنادی و کتابخانه‌ای و نیز مصاحبه میدانی به صورت طرح پرسشنامه از گویشوران انجام شده است. بدین منظور از گویشوران^۱ بومی گویش‌های موردنظر مصاحبه به عمل آمد، نیز از شمّ زبانی نگارنده به عنوان گویشورِ بومی یکی از گویش‌های مورد بررسی به همراه منابع مستند و مکتوب استفاده شد.

۴. ساخت سببی ساختواژی

ساخت سببی ساختواژی از طریق عناصر ساختواژی هم‌چون وندافزایی و یا دیگر روش‌های ساختواژی ساخته می‌شود. این نوع ساخت سببی زیایست و می‌توان از طریق افزودن عناصر ساختواژی به فعل غیرسببی، صورت سببی آن را ایجاد نمود (کامری، ۱۹۸۳: ۱۶۰؛ شیباتانی و پاردهی، ۲۰۰۲). بدخشان و قدمی (۱۳۹۲: ۳۰) این فرآیند را که بر اساس وندافزایی است و فعل سببی از یک فعل اصلی و یک وندِ سببی تشکیل می‌شود، ساختار سببی تصریفی^۲ می‌نامند. کمر^۳ و ورهگن^۴ (۱۹۹۴: ۱۱۸) می‌نویسند که در ساخت سببی ساختواژی مسبب و نتیجه هر دو در واژه‌ای متشکل از دو تک‌واژه^۵ رخ می‌دهد که یکی سبب و دیگری تأثیر آن را بیان می‌کند. در نوشتار پیش‌رو دگرگونی‌های رخ داده در وندِ سببی سازِ باستانی از هندواروپایی تا دوره نو در گویش‌های یادشده، بررسی شده است و خاستگاه تکواژِ حال سببی ساز /-ēn/ در گویش‌های کردی، تالشی، تاتی، گورانی، زازاکی، اورامانی و بلوچی در گذر از باستان به دوره نو مشخص شده است.

۱.۴ ساخت فعل سببی در زبان‌های ایرانی باستان

ساخت فعل سببی در زبان‌های هندوآریایی از پیوستن پسوند سببی ساز -āja- به ستاک فعل ساخته می‌شود (بوبنیک،^۶ ۱۹۹۸: ۱۶۲). در زبان سنسکریت ساخت فعل سببی از پیوستن پسوند

^۱Informant

^۲Inflectional causative

^۳S. Kemmer

^۴A. Verhagen

^۵Morphemes

^۶V. Bubenik

سببی‌ساز به ریشه قوی فعل به همراه شناسه‌های صرفی ساخته می‌شود، مثال: فعل 'باعث حمل می‌شود' bharajati. نیز بنگرید به: (اوبرلیس،^۱ ۲۰۰۳: ۴۷۷). در جدول (۱) به صورت سببی به کار رفته است:

جدول ۱. سببی در زبان سنسکریت

√bhr 'حمل کردن'
bharati 'حمل می‌کند'
bharajati 'باعث حمل می‌شود'
شناسه سوم شخص مفرد (-ti), (سببی‌ساز) -aja-, (ریشه قوی) -bhar-

در ایرانی باستان ستاک سببی از پیوستن پسوند -aja- به ریشه درجه قوی تشکیل می‌شود، و معمولاً با ستاک ناگذر ساخته می‌شود (شروو، ۲۰۰۷: ۸۷۲؛ شروو، ۲۰۰۹ الف: ۸۹، بند ۱.۴.۱.۵). مثال: 'شنیدن'

هندواروپایی آغازین: *klei- (کنت،^۲ ۱۹۵۰: ۱۸۸)، ایرانی آغازین: *ni-šrai-، ایرانی آغازین: *šrawaja- 'شنواندن' (سببی)؛ فارسی باستان: -čaj- 'تکیه کردن'، -ni- به علاوه -čaj-، *nijačaraja- (سببی) 'بازسازی کردن، برپا کردن' (کنت، ۱۹۵۰: ۱۸۸، ۴۳، بند ۱۲۳، ۷۲، بند ۲۱۵؛ کاتکارت،^۳ ۲۰۱۵: ۴۰-۴۱)؛ اوستا: -s^hru-nau- 'شنیدن' (ستاک مضارع)،^۴ -srauu-aiia- 'شنواندن' (سببی)؛ (ستاک مضارع)، -tafjaia- 'دواندن' (سببی)؛ در این نیز بنگرید به: (شروو، ۲۰۰۷: ۸۷۲؛ رایشتل،^۵ ۱۹۶۷: ۶؛ شروو، ۲۰۰۹ الف: ۸۹، بند ۱.۴.۱.۵؛ کاتکارت، ۲۰۱۵: ۱۶، ۴۰-۴۱).

¹T. Oberlies

²R. G. Kent

³C. A. Cathcart

⁴Present stem

⁵H. Reichelt

۲.۴ ساخت فعل سببی در زبان‌های ایرانی میانه غربی

در ایرانی میانه غربی ستاک افعال سببی از افزودن ستاک حال به علاوهٔ پسوند -ēn- (از ایرانی باستان: *ajana < ēn* (هنینگ، ۱۹۳۳: ۲۱۲). ساخته می‌شود (گیلن، ۱۹۳۹: ۹۲؛ زوندرمان، ۱۹۸۹: ۱۲۸؛ زوندرمان، ۱۹۸۹: ۱۵۱؛ شروو، ۲۰۰۹: ۲۱۳، بند ۲.۳. ۲.۱؛ آموزگار و تفضلی، ۱۳۸۲: ۸۱؛ ابوالقاسمی، ۱۳۷۸: ۱۶۶). افعال سببی بر ساخته از افعال گذرا (افعال مضاعف گذرا) بسیار نادرند. به‌عنوان مثال: -ōzan-ēn 'سبب قتل کسی توسط شخص دیگر شدن'، -dan-ēn 'شناساندن'؛ اما افعال سببی برگرفته از افعال ناگذر رایج‌اند. به‌عنوان مثال: -jaw-ēn 'روانه کردن'، -est-ēn 'ایستادن'، -abesīh-ēn 'نابود کردن'، -zīj-ēn 'زنده کردن' (شروو، ۲۰۰۹: ۲۱۳، بند ۲.۳. ۲.۱. ۲). -raw-ēn 'روانه کردن' (آموزگار و تفضلی، ۱۳۸۲: ۸۱)، -ward-ēn 'گرداندن' (ابوالقاسمی، ۱۳۷۸: ۱۶۶).

در پارسی (= پهلوی اشکانی) ستاک سببی با پیوستن پسوند های -ēn- (از ایرانی باستان -*) (aja-na)، یا -an-، به مادهٔ مضارع ساخته می‌شود (گیلن، ۱۹۳۹: ۹۳-۹۲؛ رضایی باغی‌دی، ۱۳۸۵: ۱۲۱). مثال:

جدول ۲. سببی در زبان پارسی

awīstan- (awīstanad (ستاک گذشته	'ایستادن، نهادن'
rōšfēn-	'روشن کردن'

۳.۴ فعل حال سببی در گویش‌های نو ایرانی

یکی از ساخت‌های حال سببی در گویش‌های نو ایرانی، ساخت حال سببی ساختواژی از طریق افزودن وند سببی‌ساز به ستاک حال فعل است، فعل سببی در این نوع ساخت، یک تکواژ /ēn/ یا /en/ بیش از جفت غیر سببی خود دارد، این گونه از افعال سببی از پیوستن تکواژ سببی‌ساز به ستاک حال فعل تشکیل می‌شوند و ستاک حال فعل در اثر پیوستن پسوند سببی‌ساز تشکیل ستاک فعل سببی می‌هد، نیز نک: شیباتانی و پاردشی (۲۰۰۲). در زبان فارسی نو تکواژ سببی‌ساز به صورت /a/ در بافت میانی فعل در نمونه‌هایی مانند: (شکافتن در برابر شکفتن؛ تافتن در برابر تفتن) (دبیر مقدم، ۱۳۸۴: ۵۲)، و همچنین /-an-/ و /-ani-/ که در فارسی امروز کمتر معمول

¹W. B. Henning

²A. Ghilain

است، در "لاندن"، "لاندن" به ستاک حال فعل جهت سببی ساختن فعل در نمونه‌هایی مانند: (دو-: دواندن/ دوانیدن؛ لرز-: لرزاندن/ لرزاندن) (احمدی گیوی و انوری، ۱۳۸۳: ۴۸-۴۹) و -/ un- در کاربرد غیر رسمی و گفتار، در نمونه‌هایی مانند: (دو-: دووندن؛ لرز-: لرزوندن) دیده می‌شود نیز بنگرید به: (آهنگر، ۱۳۸۷: ۱۵). در واقع تغییر واژه تکواژ سببی ساز به /a/ و در گفتار به صورت /-u- / رخ داده است.

۵. ساخت حال سببی در تاتی^۱ و تالشی^۲

ستاک سببی در تاتی و تالشی با افزودن /-ən- / به ریشه قوی حاصل می‌شود و در صورتی که فعل ناگذر باشد، با افزودن این پسوند گذرا می‌شود (رضایتی کیشه‌خاله، ۱۳۸۶: ۶۳؛ رضایتی کیشه‌خاله و سبزی‌علی‌پور، ۱۳۸۷: ۱۲۹؛ کارگر و نظری چروده، ۱۳۹۵: ۱۷۲).
مثال: (۱) 'ترکیدن' (۲) 'لرزیدن'

جدول ۳. ساخت حال سببی در تاتی و تالشی

معنی فارسی	مصدر سببی	ستاک حال سببی	ستاک گذشته سببی
'ترکاندن'	trak-ən- əste	trak-ən-	trak-ən- əst-
'لرزاندن'	larz-ən- əste	larz-ən-	larz-ən- əst-

۱.۵ ساخت حال سببی در کردی^۳

در کردی شاخه شمالی با افزودن پسوند -în- به ستاک فعل، ستاک حال سببی به دست می‌آید، مثال: zivîrandin 'برگرداندن'

zivîr- (ستاک فعل) ← zivîrîn- (ستاک حال سببی) (بلو،^۴ ۱۹۸۹ الف: ۳۳۳). در

کردی شاخه مرکزی نیز معمولاً برای ساخت ستاک حال افعال سببی پسوند -ên- به کار می‌رود، مثال: birdzan(d)in 'بریان کردن'

۱. تاتی متعلق به ایرانی نو شمال غربی است (ویندفور، ۱۹۸۹: ۲۹۴؛ رضایی باغبیدی، ۲۰۰۹: ۲۱، ۱۸۰-۱۸۸؛ ویندفور، ۲۰۰۹: ۱۲-۱۵؛ کاتکارت، ۲۰۱۵: ۵-۸).

۲. تالشی در گروه ایرانی نو شمال غربی جای دارد (ویندفور، ۱۹۸۹: ۲۹۴؛ رضایتی کیشه‌خاله، ۱۳۸۶: ۱۸؛ یارشاطر، ۱۹۹۶: ۸۳، بند ۱؛ رضایی باغبیدی، ۲۰۰۹: ۲۱، ۱۸۰-۱۸۸).

۳. کردی از گویش‌های نو ایرانی شاخه شمال غربی است (بلو، ۱۹۸۹ الف: ۳۲۷-۳۲۸؛ کامری، ۱۹۸۷: ۳۷؛ هیگ، ۲۰۰۴: ۵۸؛ تکستون، ۲۰۰۶: vii).

birdz- (ستاک فعل) ← birdzēn- (ستاک حال سببی) (بلو، ۱۹۸۹ الف: ۳۳۳).

فعل حال سببی در گویش‌های سلیمانیه^۱ (مک کاروس، ۲۰۰۹: ۶۰۴، بند ۱. ۲. ۳. ۴)، وارماوه،^۲ بنگرد،^۳ پژدر،^۴ مکرى^۵ و اربیل^۶ از طریق پیوستن پسوند سببی ساز -ēn- به ستاک حال فعل ساخته می‌شود (مکنزی، ۱۹۶۱: ۱۱۹-۲۰، بند ۲۳۳). برای ساخت ستاک گذشته سببی نیز در گویش‌های سلیمانیه (مک کاروس، ۲۰۰۹: ۶۰۴، بند ۱. ۲. ۳. ۴) و وارماوه، بنگرد، پژدر، مکرى، اربیل و رواندز (مکنزی، ۱۹۶۱: ۱۱۹-۲۰، بند ۲۳۳)، سورچی، اکره، عمادیه، بارواری-ژور، گولی، زاخو و شیخان (مکنزی، ۱۹۶۱: ۱۹۵، بند ۲۹۸) پسوند سببی ساز -an- به ستاک حال فعل افزوده می‌شود. مثال‌های ارائه شده در جدول‌های (۴) و (۵) از کتاب مکنزی (۱۹۶۱) انتخاب شده‌اند.

مثال (۱) 'دریدن'

جدول ۴. سببی فعل 'دریدن' در برخی گویش‌های کردی

گویش‌های کردی	ستاک حال	ستاک حال سببی	ستاک گذشته سببی
کردی سلیمانیه:	diř-	diř-ēn-	diř-an-
کردی وارماوه:	diř-	diř-ēn-	diř-an-
کردی بنگرد:	diř-	diř-ēn-	diř-and-
کردی پژدر:	diř-	diř-ēn-	diř-and-
کردی مکرى:	diř-	diř-ēn-	diř-and-
کردی اربیل:	diř-	diř-ēn-	diř-and-

(مکنزی، ۱۹۶۱: ۱۲۰، ۱۹۵، بند ۲۳۳، ۲۹۸).

¹Suleimaniye

²Warmawa

³Bingird

⁴PiC dar

⁵Mukrī

⁶Arbil

مثال (۲) 'ریختن'

جدول ۵. سببی فعل 'ریختن' در کردی سلیمانیه

گوش‌کردی	ستاک حال	ستاک حال سببی	ستاک گذشته سببی
کردی سلیمانیه:	řif-	řif-ēn-	řif-an-

(مکنزی، ۱۹۶۱: ۱۲۰، بند ۲۳۳).

در زیر به ساخت سببی در گوش‌های کردی^۱ مَکری رایج در شهرستان مهاباد؛ کردی مَکری رایج در شهرستان بوکان؛ کردی مَکری رایج در شهرستان بانه؛ کردی بیجارِ گروس؛ کردی جافی رایج جواترود؛ کردی رایج در سقز؛ کردی رایج در شهرستان سنقر کلیایی؛ کردی رایج در شهرستان سیروان ایلام و کردی رایج در شهرستان بدره ایلام می‌پردازیم.

ستاک حال سببی در گوش‌های کردی مذکور از ستاک حال فعل به‌علاوه پسوند حال سببی ساز -en- به همراه شناسه‌های شخصی ساخته می‌شود. در جدول‌های (۶)، (۷) و (۸) ستاک‌های سببی مصدرهای (۱) 'سوختن'، (۲) 'خوایدن'، (۳) 'دویدن' در گوش‌های کردی مورد بررسی به‌صورت تطبیقی ارائه می‌شوند. داده‌های جدول‌های (۶)، (۷) و (۸) طی مصاحبه با گویشوران هر کدام از گوش‌های مذکور و بررسی میدانی گردآوری شده‌اند و کردی بدره از کتاب کریمی‌دوستان (۱۳۸۰) استفاده شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱. گوش‌های کردی مَکری رایج در شهرستان‌های مهاباد، بوکان، بانه، کردی بیجارِ گروس، کردی جافی رایج در شهرستان جواترود و کردی رایج در سقز، جزء کردی شاخه مرکزی هستند و گوش‌های کردی رایج در شهرستان سنقر کلیایی، شهرستان سیروان ایلام و کردی رایج در شهرستان بدره ایلام جزء کردی شاخه جنوبی هستند (مکنزی، ۱۹۸۱: ۴۷۹-۴۸۰؛ بلو، ۱۹۸۹ الف: ۳۲۷-۳۲۸؛ ویندفور، ۱۹۸۹: ۲۹۴؛ مک کاروس، ۲۰۰۹: ۵۸۷؛ ویندفور، ۲۰۰۹: ۱۲).

جدول ۶. سببی فعل 'سوختن' در برخی گویش‌های کردی

گویش‌های کردی	ستاك حال	ستاك حال سببی	ستاك گذشته سببی
مُکری مهاباد:	dasut-	dejsut-en-	sut-and-
مُکری بوکان:	dasut-	dejsut-en-	sawt-and-
مُکری بانه:	asut-	ejsut-en-	sut-and-
بیجار گروس:	suz-	suz-en-	suz-an-
کردی سقز:	suz-	asut-en-	sut-an-
کردی سنقر کلیایی	soz-	asoz-en-	soz-an-
کردی سیروان:	soz-	soz-en-	soz-an-
کردی بدره:	suz-	asuz-en-	suz-an-

جدول ۷. سببی فعل 'خوایدن' در برخی گویش‌های کردی

گویش‌های کردی	ستاك حال	ستاك گذشته	ستاك حال سببی	ستاك گذشته سببی
مُکری مهاباد:	daxaw-	xawt-	dejxaw-en-	xaw-and-
مُکری بوکان:	daxaw-	xawt-	dejxaw-en-	xaw-and-
مُکری بانه:	axaw-	xawt-	ejxaw-en-	xaw-and-
جافی جوانرود:	ejxaf-	xaft-	ejxaf-en-	xaf-and-
کردی سقز:	ejxaf-	xaft-	ejxaf-en-	xaf-and-
کردی سنقر کلیایی	axaf-	xaft-	axaf-en-	xaf-an-
کردی سیروان:	xaf-	xaft-	xaf-en-	xaf-an-

جدول ۸. سببی فعل 'دویدن' در برخی گویش‌های کردی

گویش‌های کردی	ستاك حال	ستاك گذشته	ستاك حال سببی	ستاك گذشته سببی
بیجار گروس:	řas-	řast-	řas-en-	řas-an-
کردی سنقر کلیایی	adaw-	daw-	adaw-en-	daw-an-
کردی سیروان:	daw-	daw-	daw-en-	daw-an-
کردی بدره:	adow-	dow-	dow-en-	dow-an-

همان‌طور که در مثال‌های تطبیقی ارائه‌شده گویش‌های مورد بررسی در جدول‌های بالا می‌بینیم، ستاک حال سببی از ستاک حال فعل به‌علاوهٔ پسوند حال سببی ساز -en- ساخته می‌شود. در زیر صیغه‌های گوناگون کاربرد افعال مذکور را به‌صورت سببی و غیر سببی در هر کدام از گویش‌های کردی بررسی می‌کنیم:

کردی مکرری مهاباد: 'می‌سوزد' dasut-e (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد)؛ 'می-سوزاند' dejsut-en-e (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد، سببی)؛ 'می‌خوابم' daxaw-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد)؛ 'می‌خوابانم' dejxaw-en-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد، سببی).

کردی مکرری بوکان: 'می‌سوزد' dasut-e (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد)؛ 'می‌سوزاند' dejsut-en-e (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد، سببی)؛ 'می‌خوابم' daxaw-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد)؛ 'می‌خوابانم' dejxaw-en-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد، سببی).

کردی مکرری بانه: 'می‌سوزد' asut-e(t) (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد)؛ 'می-سوزاند' ejsut-en-e(t) (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد، سببی)؛ 'می‌خوابم' axaw-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد)؛ 'می‌خوابانم' ejxaw-en-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد، سببی).

کردی جافی جوانرود: 'می‌خوابم' ejxaf-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد)؛ 'می‌خوابانم' ejxaf-en-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد، سببی).

کردی بیجار گروس: 'می‌سوزد' suz-i (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد)؛ 'می-سوزاند' suz-en-i (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد، سببی)؛ 'می‌دوم' ras-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد)؛ 'می‌دوانم' ras-en-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد، سببی).

کردی سقر: 'می‌سوزد' asut-et (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد)؛ 'می‌سوزاند' sut-en-et (فعل مضارع اخباری، سوم شخص مفرد، سببی)؛ 'می‌خوابم' ejxaf-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد)؛ 'می‌خوابانم' ejxaf-en-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد، سببی).

فعلِ سببی ساختواژی در زبان‌ها و گویش‌های ایرانی...

کردی سیروان: 'می سوزم' soz-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد)؛ 'می سوزانم' soz-en-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد، سببی)؛ 'می دوم' daw-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد)؛ 'می دوام' daw-en-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد، سببی)؛ 'می خوابم' xaf-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد)؛ 'می خوابانم' xaf-en-em (فعل مضارع اخباری، اول شخص مفرد، سببی).

در ادامه به بررسی ساختِ سببی در گویش کردی سنقر کلیایی می‌پردازیم:

فعل حال سببی در گویش کردی سنقر کلیایی از پیشوند a- و ستاک حال فعل به‌علاوهٔ پسوند حالِ سببی سازِ -en- به همراه شناسه‌های شخصی ساخته می‌شود. در زیر به ارائهٔ مثال‌هایی از صورت غیر سببی و سببی می‌پردازیم:

'خوابیدن' xaften

غیر سببی: در جملهٔ 'کودک می‌خوابد'، فعل جمله به شکل غیر سببی به کار رفته است:

جدول ۹. غیر سببی در کردی سنقر کلیایی

mend a-xaf-e(d)
شناسه - خواب - پیشوند - کودک
'کودک می‌خوابد'
a-xaf-e(d)
شناسه - خواب - پیشوند
پروفسور شگاه‌علو 'می‌خوابد'، کلمات فرگشتی

سببی: شکلِ سببیِ فعلِ a-xaf-e(d) در جملهٔ غیر سببیِ 'کودک می‌خوابد' که در بالا ارائه

شد، به شکل زیر است، تکواژ سببی ساز -en- برای ساخت سببی به کار رفته است:

جدول ۱۰. حال سببی در کردی سنقر کلیایی

Zara menaɫ a-xaf-en-e(d)
شناسه-سببی ساز-خواب-پیشوند کودک را-زهرا
’زهرا کودک را می خواباند‘
a-xaf-en-e(d)
شناسه-سببی ساز-خواب-پیشوند
’می خواباند‘

مصدر سببی برخی از افعالی که در این ساختار قرار می‌گیرند، عبارتند از:

’ریختن‘ řeʃanen؛ ’پاره کردن‘ qertanen؛ ’گرداندن‘ gardanen؛ ’دواندن‘ dawanen.

در جدول (۱۱) صیغه سوم شخص مفرد حال سببی در برابر صورت غیر سببی این نمونه‌های ارائه شده ذکر شده است:

جدول ۱۱. صیغه سوم شخص مفرد حال سببی در برابر غیر سببی

غیر سببی		سببی	
a-řʃ-e(d)	’می‌ریزد‘	a-řʃ-en-e(d)	’می‌ریزاند‘
a-qert-e(d)	’پاره می‌شود‘	a-qert-en-e(d)	’پاره می‌کند‘
a-gard-e(d)	’می‌گردد‘	a-gard-en-e(d)	’می‌گرداند‘
a-daw-e(d)	’می‌دود‘	a-daw-en-e(d)	’می‌دواند‘

همچنان که در جدول‌های (۱۰) و (۱۱) در بالا می‌بینیم، ستاک حال سببی از ستاک حال

فعل به‌علاوه پسوند حال سببی ساز -en- ساخته می‌شود.

فعل گذشته سببی نیز در گویش کردی سنقر کلیایی از ستاک حال فعل به‌علاوه پسوند

گذشته سببی ساز -an- به همراه شناسه‌های شخصی ساخته می‌شود که در جدول (۱۲) می‌بینیم:

جدول ۱۲. گذشته سببی در کردی سنقر کلیایی

Zara menaŋ xaf-an-ø
شناسه - سببی ساز - خواب - کودک را - زهرا
'زهرا کودک را خواباند'

xaf-an-ø
شناسه - سببی ساز - خواب
'خواباند'

مصدر سببی برخی از افعالی که در این ساختار قرار می‌گیرند عبارتند از:

'ریختن' řeŋanen؛ 'پاره کردن' qertanen؛ 'گرداندن' gardanen؛ 'دواندن'

dawanen.

جدول ۱۳. گذشته سببی برخی از افعال کردی سنقر کلیایی

řeŋ-an-ø	'ریخت'
qert-an-ø	'پاره کرد'
gard-an-ø	'گرداند'
daw-an-ø	'دواند'

در جمله غیرسببی mendə a-xaf-e(d) 'کودک می‌خوابد'، در جدول (۹) که در بالا

ارائه شد، با افزوده شدن پسوند حال سببی ساز -en- به ستاک حال فعل -a-xaf-، در جدول

(۱۰) ستاک حال سببی ساخته می‌شود، و با پیوستن پسوند گذشته سببی ساز -an- به ستاک

حال فعل -xaf-، در جدول (۱۲) ستاک گذشته سببی می‌سازد. این فرآیند موجب شده است که

فاعل جمله یعنی mendə «کودک» به مفعول تبدیل شود.

۲.۵ ساخت حال سببی در گورانی^۱

در گورانی افعال سببی بر اساس ستاک حال ساخته می‌شوند، بدین صورت که با اضافه کردن -

i(n) و -i(na) به ستاک حال، به ترتیب ستاک حال سببی و ستاک گذشته سببی بدست

^۱. گورانی در شاخه ایرانی نو شمال غربی است (ویندفور، ۱۹۸۹: ۲۹۴؛ بلو، ۱۹۸۹: ۳۳۶).

می‌آید، به‌عنوان مثال $efaj-/ef-$ 'درد داشتن'، $efna-/efn-$ 'به درد آوردن' (پلو، ۱۹۸۹ب: ۳۳۸).

جدول ۱۴. ساخت سببی در گورانی

$ef-/efaj-$	'درد داشتن'
$efn-/efna-$	'به درد آوردن'

۳.۵ ساخت حال سببی در زازاکی^۱

در زازاکی ستاک سببی از $n-$ و به‌ندرت $-an$ ساخته می‌شود (پاول^۲، ۲۰۰۹: ۵۵۶). مثال:

جدول ۱۵. ساخت سببی در زازاکی

$fik-$	'شکستن'
$fik-n-$	'شکاندن'
$ters-$	'ترسیدن'
$ters-an-$	'ترساندن'

۴.۵ ساخت سببی در اورامانی^۳

در اورامانی برای ساخت سببی، تکواژهای سببی ساز $(i)n-$ برای ساخت مضارع و $(i)na-$ برای گذشته به ستاک مضارع فعل ساده می‌پیوندند (مکنزی، ۱۹۶۶: ۴۹، بند ۳۵).

جدول ۱۶. ساخت حال سببی در اورامانی

$mařamū$	'می‌دوم'
$mařamnū$	'می‌دوانم'
$masōfō$	'می‌سوزد'
$masōfñō$	'می‌سوزاند'

^۱ زازاکی در شاخه ایرانی نو شمال‌غربی است (پاول، ۲۰۰۹: ۵۵۶).

^۲L. Paul

^۳ اورامانی متعلق به شاخه ایرانی نو شمال‌غربی است (کاتکارت، ۲۰۱۵: ۵-۸).

۵.۵ ساخت حالِ سببی در بلوچی^۱

در بلوچی ستاک حال افعال سببی از طریق افزودن پسوند -ēn- به ستاک حال ساخته می‌شود (جهانی^۲ و کُرن^۳، ۲۰۰۹: ۶۵۹، ۶۸۵، بند ۲.۳.۲.۲؛ الفنباین^۴، ۱۹۸۹: ۳۵۶).
مثال: 'رسیدن'

جدول ۱۷. ساخت حال سببی در بلوچی

اول شخص مفرد سببی	ستاک حال سببی	ستاک حال
ras-ēn-a	ras-ēn-	ras-
'می‌رسانم'	'رساندن'	'رسیدن'

۶. نتیجه‌گیری

در این نوشتار به بررسی ساخت فعل سببی ساخت‌واژی از طریق وند سببی ساز پرداخته شد. وند سببی ساز در زبان‌های ایرانی میانه غربی پسوند -ēn- (از ایرانی باستان *aja-na*) است که با افزوده شدن به ستاک حال فعل تشکیل ستاک حال سببی می‌دهد. در این مقاله گویش‌های تاتی، تالشی، کردی، گورانی، زازاکی، اورامانی و بلوچی مورد بررسی قرار گرفتند، و هم‌چنان که در این جستار ارائه شد پسوند سببی ساز -ēn- ایرانی میانه غربی در کردی و بلوچی عیناً محفوظ مانده و از طریق افزوده شدن به ستاک حال فعل، تشکیل ستاک حال سببی می‌دهد. گویش‌های نو ایرانی گنجینه‌ای هستند که بررسی آن‌ها می‌تواند زبان‌شناسان را در حل نکات مبهم زبان‌های ایرانی باستان و میانه یاری دهد.

تقدیر و تشکر

در بررسی میدانی جهت جمع‌آوری و ضبط داده‌های گویش‌های مورد بررسی از گویشوران زیر مصاحبه به عمل آمده است: کردی مُکری رایج در شهرستان مهاباد: آقای یوسف عبدی فارغ-التحصیل مقطع کارشناسی ارشد و گویشور گویش کردی مهاباد؛ کردی مُکری رایج در شهرستان بانه: آقای آریا یونسی فارغ‌التحصیل مقطع کارشناسی ارشد و گویشور گویش مذکور؛ کردی بیجار گروس: سرکار خانم طیبه شیخ‌ویسی فارغ‌التحصیل مقطع کارشناسی ارشد زبان و

^۱ . بلوچی جزء ایرانی نو شمال‌غربی است (جهانی و کُرن، ۲۰۰۹: ۶۳۴).

^۲C. Jahani

^۳A. Korn

^۴J. Elfenbein

ادبیات فارسی و گویشور گویش مذکور؛ کردی رایج در شهرستان جوانرود: آقای علی طاهری دانشجوی مقطع دکترای تخصصی و گویشور گویش مذکور؛ کردی رایج در سقز: آقای حسام محمدزاده دانشجوی مقطع دکترای تخصصی و گویشور گویش مذکور؛ کردی رایج در شهرستان سنقر کلیایی: نگارنده خود گویشور این گویش است؛ کردی رایج در شهرستان سیروان ایلام: سرکار خانم ناهید حیدری دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد و گویشور گویش مذکور. بدینوسیله از تمام عزیزانی که در فرآیند انجام تحقیقات میدانی پژوهش در پاسخ به پرسش‌ها با صبر و شکیبایی وقت ارزشمندشان را در اختیارمان قرار دادند و همکاری نمودند، کمال تشکر و قدردانی داریم.

منابع فارسی

- ابوالقاسمی، محسن (۱۳۷۸). *دستور تاریخی زبان فارسی*. تهران: سمت.
- احمدی گیوی، حسن و حسن انوری (۱۳۸۳). *دستور زبان فارسی ۱*، ویرایش دوم. تهران: فاطمی.
- آموزگار، ژاله و احمد تفضلی (۱۳۸۲). *زبان پهلوی، ادبیات و دستور آن*. تهران: معین.
- آهنگر، عباسعلی (۱۳۸۷). «تحلیل پوسته‌ای گروه فعلی در زبان فارسی بر پایه برنامه کمینه‌گرا». *زبان و زبان‌شناسی*، ۴(۷)، ۱-۲۹.
- بدخشان، ابراهیم و کوروش قدمی (۱۳۹۲). «سببی‌سازی به عنوان فرایند تغییر ظرفیت در زبان کردی». *زبان و زبان‌شناسی*، ۹(۱۸)، ۱۵-۳۸.
- خنجری، سلمان (۱۳۸۷). «بررسی ساختمان دستوری گویش کردی سنقرکلیایی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد فرهنگ و زبان‌های باستانی. تهران: دانشگاه تهران.
- دبیرمقدم، محمد (۱۳۸۴). «ساخت‌های سببی در زبان فارسی». در: *پژوهش‌های زبان‌شناختی فارسی*، ویراسته م. دبیرمقدم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی. ۱۸-۸۲.
- راسخ‌مهند، محمد و راحله ایزدی‌فر (۱۳۹۲). «بررسی ساخت سببی در زبان تاتی». *ادب پژوهی*، شماره ۲۵، ۱۳۵-۱۶۰.
- رضایتی کیشه‌خاله، م (۱۳۸۶). *زبان تالشی (توصیف گویش مرکزی)*. رشت: ایلیا.
- رضایتی کیشه‌خاله، م. و ج. سبزیلیپور (۱۳۸۷). «ریشه و ماده فعل در گویش‌های تاتی، تالشی و گیلکی». *فصلنامه ادب پژوهی*، ۲(۶)، ۱۱۱-۱۳۲.

فعل سببی ساختواژی در زبان‌ها و گویش‌های ایرانی...

- رضایی باغبیدی، حسن (۱۳۸۵). *راهنمای زبان پارتی (پهلوی اشکانی)*. تهران: ققنوس.
- رضایی باغبیدی، حسن (۲۰۰۹). *تاریخ زبان‌های ایرانی*. ژاپن: مرکز پژوهش زبان‌های دنیا. دانشگاه اوساگا.
- زارعی فرد، رها و والی رضایی (۱۳۹۰). «بررسی رده‌شناختی ساخت‌های سببی در زبان فارسی». *مجله زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان دانشگاه فردوسی مشهد*، شمارهٔ پیاپی ۴، ۲۹-۵۰.
- کارگر، مهدی و احمدرضا نظری چروده (۱۳۹۵). «دربارهٔ ساخت و ریشه‌شناسی چند فعل تالشی». *نشریهٔ زبان فارسی و گویش‌های ایرانی دانشگاه گیلان*، (۱۱)، ۱۶۹-۱۹۳.
- کریمی‌دوستان، غلامحسین (۱۳۸۰). *کردی ایلامی بررسی گویش بدره*. سنندج: دانشگاه کردستان.

References

- Abolghasemi, M. (2000). *Historical Grammar of Persian Language*. Tehran: SAMT. [In Persian]
- Ahangar, A. (2008). A VP Shell Analysis of Persian Verb Phrase Based on the Minimalist Program. *Language and Linguistics*, 4(7), 1-29. [In Persian]
- Ahmadi Givi, H., & Anvari, H. (1991). *Persian Grammar*, I. 2d edition. Tehran: Fatemi. [In Persian]
- Amoozgar, J., & Tafazzoli A. (2003). *Pahlavi Language (Literature, Grammatical Sketch, Texts and Glossary)*. Tehran: Moein. [In Persian]
- Badakhshan, E., & Ghadami, K. (2013). Causativization as a process of valency-changing operations in Kurdish. *Language and Linguistics*, 9(18), 15-38. [In Persian]
- Blau, J (1989a). "Le Kurd". in: *Compendium Linguarum Iranicarum*, edited by R. Schmitt. Wiesbaden: Reichert. 327-335.
- Blau, J (1989b). "Gurânī et Zâzâ". in: *Compendium Linguarum Iranicarum*, edited by R. Schmitt. Wiesbaden: Reichert. 336-340.
- Bubenik, V (1998). *A historical syntax of late middle Indo-Aryan (apabhramsa)*, Amsterdam: Benjamins.
- Cathcart, C. A (2015). *Iranian Dialectology and Dialectometry (PhD dissertation)*, Berkeley: University of California at Berkeley.
- Comrie, B. (1983). *Language Universal and Linguistic Typology: Syntax and Morphology*, 2nd edition. Oxford: Basil Blackwell.
- Comrie, B. (1987). *The Major Languages of South Asia, the Middle East and Africa*, London: Routledge.

- DabirMoghaddam, M. (2004). Causative construction in Persian. in: *Persian linguistic research*, edited by M. DabirMoghaddam. Tehran: Center for University Publication. 18-82. [In Persian]
- Elfenbein, J (1989). “Balōčī”. in: *Compendium Linguarum Iranicarum*, edited by R. Schmitt. Wiesbaden: Reichert. 350-362.
- Ghilain, A (1939). *Essai sur la langue parthe (Bibliothèque du Muséon, vol. 9)*, Louvain: Institut orientaliste and Publications universitaires.
- Haig, G (2004). *Alignment in Kurdish: A Diachronic Perspective*, Habilitationsschrift. Kiel: Christian-Albrechts-Universität zu Kiel.
- Henning, W. B (1933). “Das Verbum des Mittelpersischen der Turfan fragmente”. *Acta Iranica*, (14), 158-253.
- Jahani, C. & A. Korn (2009). “Balochi. in: *The Iranian Languages*”, edited by Gernot Windfuhr. London: Routledge. 634-692.
- Kargar, M. & Nazari Chrude, A. (2016). The structure and etymology of some Taleshi verbs. *Persian language and Iranian dialects*, 1(1), 169-193. [In Persian]
- Karimidoostan, Gh. (2001). *Ilami Kurdish, the study of Badre dialect*. Sananadaj: Kurdistan University. [In Persian]
- Kemmer, S & A. Verhagen (1994). “The Grammar of Causatives and the Conceptual Structure of Events”. *Cognitive Linguistics*, 5(2), 115-116.
- Kent, R. G (1950). *Old Persian, Grammar, Texts, Lexicon*. New Haven, Connecticut: American Oriental Society.
- Khanjari, S. (2008). *Study of Syntactic Structure of Kurdish dialect of SonqorKoliaee and Root Comparison of its words with ancient Iranian words*. M.A. dissertation in Ancient Culture and Languages, University of Tehran. [In Persian]
- Langacker, R. W (2008). *Cognitive Grammar, A Basic Introduction*, Oxford: University Press.
- Lehmann, W. P. (1992). *Historical Linguistic: an introduction*. London and New York: Routledge.
- MacKenzie, D. N (1961). *Kurdish Dialect Studies. I*, London et. al.: Oxford University Press.
- MacKenzie, D. N (1966). *The dialect of Awroman (Hawrāmān-i Luhōn) Grammatical sketch, texts, and vocabulary*, Copenhagen: Munksgaard.
- MacKenzie, D. N (1981). “Kurds and Kurdistan, V. Language”. *Encyclopaedia of Islam* (V), 479-480.
- McCarus, E (2009). “Kurdish”. in: *The Iranian Languages*, edited by G. Windfuhr. London: Routledge. 587-633.
- Oberlies, Thomas, (2003). *A Grammar of Epic Sanskrit. [Indian Philology and South Asian Studies 5]*. Berlin: W. de Gruyter.

- Paul, L. (2009). "Zazaki". in: *The Iranian Languages*, edited by G. Windfuhr. London: Routledge. 545- 586.
- Rasekh Mahand, M & Izadifar, R. (2012). The study of Causative construction in Tati. *Adab Pažuhi (A quarterly journal of Persian language and literature)*, 25, 135-160. [In Persian]
- Reichelt, H (1967). *Awestisches Elementarbuch*, Carl Winter Universitätsverlag: Heidelberg.
- Rezai Baghbidi, H. (2005). *A Manual of Parthian (Arsacid Pahlavi)*. Tehran: Ghoghnoos. [In Persian]
- Rezai Baghbidi, H. (2009). *History of Iranian Languages*. Japan: Research Institute for World Languages. Osaka University. [In Persian]
- Rezayati KischeKhale, M. (2007). *Taleshi Language (Central dialect description)*. Rasht: Ilia. [In Persian]
- Rezayati KischeKhale, M., & Sabzalipoor, J. (2008). Root and verb stem in Tati, Taleshi, and Gilaki dialects. *Adab Pažuhi (A quarterly journal of Persian language and literature)*, 2(6), 111-132. [In Persian]
- Schmitt, R. (1989a). Die Altiranischen Sprachen im Überblick. in: *Compendium Linguarum Iranicarum*, edited by R. Schmitt. Wiesbaden: Reichert. 25-31.
- Shibatani, M. & P. Pardeshi (2002). "The causative continuum". in: *The Grammar of Causation and Interpersonal Manipulation*, edited by M. Shibatani. Amsterdam: John Benjamins. 85-126.
- Skjærvø, P. O (2007). "Avestan and Old Persian Morphology". *Morphologies of Asia and Africa*, ed. Alan S. Kaye. Winona Lake, IN: Eisenbrauns. 853-940.
- Skjærvø, P. O (2009a). "Old Iranian". in: *The Iranian Languages*, edited by G. Windfuhr. London: Routledge. 43-195.
- Skjærvø, P. O (2009b). "Middle West Iranian". in: *The Iranian Languages*, edited by G. Windfuhr. London: Routledge. 196-279.
- Song, J. J (2013). *Causative and Causation: A Universal- Typological Perspective*, London and New York: Routledge.
- Sundermann, W (1989b). "Parthisch". in: *Compendium Linguarum Iranicarum*, edited by R. Schmitt. Wiesbaden: Reichert. 114-137.
- Sundermann, W (1989c). "Mittelpersisch". in: *Compendium Linguarum Iranicarum*, edited by R. Schmitt. Wiesbaden: Reichert. 138-164.
- Sundermann, W. (1989a). Westmitteliranische Sprachen. in: *Compendium Linguarum Iranicarum*, edited by R. Schmitt, (pp 106-113). Wiesbaden: Reichert.
- Thackston, W. M (2006). *Sorani Kurdish: A Reference Grammar with Selected Reading*, Harvard: Iranian Studies at Harvard University.

- Windfuhr, G (1989). "Western Iranian Dialects". in: *Compendium Linguarum Iranicarum*, edited by R. Schmitt. Wiesbaden: Reichert. 294-295.
- Windfuhr, G. (2009). "Dialectology and Topics". in: *The Iranian Languages*, edited by G. Windfuhr. London: Routledge. 5-42.
- Yarshater, E. (1996). "The Taleshi of Asalem". *Studia Iranica*, 25(1), 83-113.
- Zareifard, R. & Rezai, V. (2012). A Typological Study of Causative Constructions in Persian. *Journal of Linguistics and Khorasan dialects*, 3(4), 29-50. [In Persian]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 تهران جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی